

Izhaja
1. in 15. dne
vsakega meseca.

Rokopisi
ne vračajo se.

ZORA

Stoji na leto:
redoma
po 4 forinte,
izjemoma
po 3 forinte.

ČASOPIS ZABAVI I PODUKU.

Pregled. Poezije: Deklé in poet. O polnoči. — Gozdna kraljica. — Idealist. — Jan Amos Komensky. — Iz Preširnovе zapuščine. — Drobnost. —

Deklé in poet.

J. Bedének.

Deklé.

lasi mili, rajski glasi,
Le donite, se 'zlivájte!
Zlati čas nazaj mi dájte,
Zlati čas minulih dnij!
Ko mi rožici enako
Rajska je pomlad cvetela,
V sladkih sanjah sem živéla.
Bil ljubezni to je cvet! —
Kot pod milim nebom ptica,
Drobna ptičica vesela,
Dan na dan sem sládko pela —
Bil ljubezni to je čas!

Poet.

Kaj povešaš, roža zala,
Tak' otóžno mračno čelo?
V srcu, vem, tiči ti želo,
Kjer ti rana krvaví!

Ali glej, to mora biti,
Da radóst se s tógo vedno,
Jok se smehom druží redno;
Taka je življenja pót!

Deklé.

Polovico dnij, ki meni
So odlóčeni, bi dala,
Da enkrát bi še vživála
Prejšnjih dnij ljubezni maj!

Poet.

Modra bodi, pusti sanje,
Vedi! v družčini veseli
Srčne rane čas zacéli;
Tja podáj se, srčna boš!

O polnoči.

V. Eržén.

O pólnoči, oj, dékle moje,
Na nebu zvezde naj blesté;
Potrkal bom na okno Tvoje
Ter srčne Ti odkril željé! —

In bleda luna naj prísvéti,
Obsije okno mi dragó;
V ckó Ti milo čem jaz zreti
In Te objemati gorkó.

Sladké besede šepetáje
Govóril bom Ti iz srcá;
Da vdánost moja véčno traje,
Prisegla bo desnica tá.

Ko zažaré gorá vrhovi
Ter zlata zóra se kažóč
Oznanjala nam dan bo novi,
Poljubek zadnji dam Ti vróč!

Gozdna kraljica.

Novela.

Spisal Méročkov Prostoslav.

(Konec.)

III.

Kaj neki zgodilo se vodi je zdaj,
Da mirno šumeča soglasju je raj?
L. Pesjakova.

Dve utvi ste priletele
V jezero pod skalni grad,
Tam plavate družno po vodi,
Veslate v kristalni hlad.

Fr. Levstik.

Pri obedu, ki se je danes posebno odlikoval, vladala je splošna živahnost. Je-li mari bil šampanjec, koji smo gostoma na čast pili danes izvenredno, ali krasna Pavlina v mojej bližini, da sem bil navdušen, kot nikoli preje, da sem sam sebe jedva znal? Nikoli še nesem bil tako zabaven, nikoli tako zgovoren, kakor pri tej priliki.

Vesele zgodbe iz dijaškega svojega življenja, koje sem pripovedoval, dopadale so obče; da, celo „chère tante“ nij se spodbujala nad njimi. Pavlina pa je spodbujala me z radostnim svojim smehom, ki mi je kot srebrni zvok bil na ušesa, in domači komtesi pomagali ste jej na vso moč.

Vesel zbog nepričakovanega uspeha, ojačil sem se bil do cela. Po pečenki vstanem, ter napijem pesniško zdravico navzočnim damam, v kateri sem si bil dovolil celo nekoliko nežnih opazek na romantično snidenje v gozdu in na njega kraljico.

Improvizirane moje vrstice občudovali so tem bolj, da-si po mojem lastnem sodu niso dosti vredne bile.

„Prav dobro, res dobro!“ dejala je gospa Turopoljska, ter prvi pot prijazno pokimala mi z glavo.

„Izvrstno!“ pristavila je domača gospa; „ne bila bi vam kaj tacega prisojala, gospod Prostoslav“.

„Tiha voda mostove podira“, rekla je Berta, ter šegavo prstom zapretila mi. —

A Pavlina? — Nemo je sedela, a videlo se jej je, da jej dopadajo one vrstice. Ko vstanemo, šepnila mi je na uho, da bi rada prepisano imela ono poetiško napitnico, kar sem jej, se ve da, z veseljem obljubil.

Po obedu predlagal je baron, naj bi se podali na vrt v sobano, da bi ondi pili kavo.

Mikaven prostorček bil je tamkaj. Od tam se je videlo na bližnji park in majheno jezero, koje je na enej strani mejilo sivo pogorje, na drugej temni gozd. Nikoli preje nij se mi zdela okolica grašičinska toliko mikavna, nego ta trenotek, ko sem uže namenjen bil, zapustiti jo.

Spomin na bližnjo ločitev provzročil mi je v srcu tiho žalost, tako da sem se zamaknil v melanholične misli, iz katerih so me vzbudili glasovi glasovira. Komtesa Gizela igrala je v salonu, ter z globokim čutom pevala neko Chopinovo nocturno, da smo jej rokopleskali vsi.

„Ste tudi vi musikaličen?“ vprašala me je Pavlina.

„Nekoliko“, odgovoril sem tiho.

„O“, pravi Berta, „gospod Prostoslav ima kaj prijeten glas; lepo poje, vzlasti svoje dijaške in narodne pesni“.

„Ah, te moramo slišati!“ dejala je miljena moja, „toda kaj prijetnega“.

„Oprostite, gospica, ne morem; preotožen sem“.

„Tedaj zapojte, kar god vam je drago; le prošnje mi ne odbijte!“

Da bi se mi ne oporekalo, da se hočem lišpati, stopim k glasoviru, akopram raje ne bi bil pel; pretožno mi je bilo v prsih. Pomislil sem malo, kaj naj zapojem, ter slednjic izvolim znano narodno:

Ločiva se, zdrava ostani,
Podaj mi še enkrat roko,
Spomin pa mi v srcu ohrani,
Če drug tudi ženin tvoj bo.
Ne bodem ljubezni te prosil,
Ne bodem te prosil rokê,
V prsih pa bodem te nosil
Do svojega zadnjega dne.

Spomin, da se kmalu ločiti moram, notranja moja boleost, učinila sta, da sem pel navdušeno, krepkim, polnim glasom. A kakov utis je napravilo moje petje na poslušalce! Ko sem prenehal, bilo je vse tiho v sobani; jaz pa sem bil globoko ganjen. In Pavlina! Nemo je sedela pred menoj, kot kip iz mramora; obličje bilo jej je smrtnoblede; roke je imela sklenene na prsih in v očesu videl sem jej lesketati solzo. —

Mahom vstopil je sluga, ter naznanil nov obisk. Kmalu vstopita dvorni svetovalec K. in častnik L.

A zabava nij bila več taka, kot preje. Baron je tedaj predlagal, naj bi se šli šetat po bližnjem parku.

Predlog bil je vsestransko sprejet. Le gospa Turopoljska ugovarjala je nekoliko, a končno se je i ona udala večini. Zdihovaje poprijela je „chère tante“ podano roko baronovo, ter počasi šla za nami. A do prve klopi dospelvi, sedla je vtrojena, kot bi si odpočila od nenavadne muke, ter tako zaostala za nami.

A mi smo dihali prosteje, svobodno hodili po krasnem parku. Kmalu smo si poiskali obročev, ki so bili oviti mnogobojnimi trakovi, ter pričeli igro, metaje jih kvišku, ter love jih. Drug družega smo hoteli prekositi, vsak je hotel zahititi svoj obroč više. Raketom enako švigali so obroči kvišku proti jasnemu nebu, čez vrhove starega drevja v sinje ozračje.

Krasen prizor je bil to: Mlade, vitke gospice, rudečih lic, s sijajnimi očmi, razvozlanimi lasmi! Da si jih videl, kako spretno so se obračale, kako urno vile svoje elastične ude! In kedar se je katerej posebno posrečil zahtljaj, kaka radost! kak smeh, če obroč nij zadel svojega smotra! Da, istinito lep prizor bil je to!

Pavlina zahitila je zdaj zvoj obroč proti meni, a obroč letel je previsoko in obtičal na vejevju bližnjega drevesa. Imela je samo enega in milovala, da je s tem motila igro. Brez pomisleka splezal sem po obroč na

drevo. Od veje do veje dvigal sem se kot spreten, vajen telovadec. Uže sem ga bil zagrabil, uže veselo vihtil ga v desnici, kar se mi ulomi veja pod nogami.

Pavlina strahu zaklikne. A jaz sem padši vjel se za spodnjo vejo, ter nepohabljen splezal po deblu dole. Bil sem bled, a razve majhnega opraska na levici nij se mi bilo zgodilo nič. Kri mi je kapala z roke na tla. Sočutno obstopili so me vsi, ter me milovali. A Pavlina potegnila je krasen, čipkami obšiti robec iz žepa, ter obezala mi roko. Sklonjen sem stal tu a ona pripognila se je črez me, da so bujni nje lasje vsipali se mi črez lice. Kako rad bi bil za njo še enkrat zastavil življenje! Bilo mi je pri srcu, kakor umrlemu in zveličanemu, kedar se božji angelj sklone črez-nj, ko se je Pavlina trudila z meno, ter ljubko kregala me zaradi trmoglavnosti moje.

„Nikoli ne bi si bila odpustila, ko bi vas bila radi mene zadela kaka nesreča.“

„Oj gospica, preobilo sem plačan za malo nezgodo“, dejal sem, ter kot slučajno pritisnil svoje ustne na čipkasti robec.

Rudečica zalila jej je krasni lici, ko je videla to. Da-si sem bil opomogel do čista, vendar Pavlina nij hotela nadaljevati igre, boje se, da bi se razgrel in bi to škodilo mi. Sedli smo na trato, ter kramljali, a poprejšnje zabave nij bilo več.

Ko smo se bili odpočili, krenili smo proti bližnjemu jezeru, od koder nam je prijeten vetrič vel nasproti. Ne znam, je li bi bilo to slučajno ali navlaš, da so zaostali za nama spremljevalci; kmalu sva bila s Pavlino sama. Ne mené se za to, sva mirno šetala dalje, ko sva kmalu družčini izginila izpred očij.

Lipovo drevoredno vejevje bočilo se je nad nama; tu pa tam je svitel solnčni žarek prodiral vejevje, ter sipal zlate iskre po senčnatih tleh. A po cvetju šumele so bečele, kot bi bile omotjene prijetne vonjave, ter nabirale si medu. Midva pa sva hodila po zelenem mraku, ter vse zabivala krog sebe. —

Nehote govorila sva tiho, šepetaje, kot bi se bila bala, z glasno besedo kaliti prirodno tihoto. Včasih je postajala Pavlina, kot bi pričakovala spremljevalcev. Daleko tam čul se je njih veseli smeh, a kmalu je utihnil tudi ta.

Konec drevoreda razprostiralo se je malo jezero pred nama. Lahna sapica krožila mu je gladko površje; a v njem videlo se je, kot v zrcalu visoko drevje, čegar vrhove je majal vetrič. Pri kraju je bil priklenen majhen čolnič, ki naju je vabil, naj vstopiva.

Pavlina stopi v čoln, jaz pa sem odklenil zarjavelo ključavnico, odvil verigo od drevesa, poprijel veslo, ter krepko sunil čoln od kraja.

Ko sva se uže peljala, jela je Pavlina boječe ozirati se.

„Se-li mari bojite?“ vprašal sem jo, zapazivši to.

„Ne“, odvrnila je smehljaje, „bojim se ne, a menila sem — —.“

Nij dokončala, vklonila se, ter odtrgala vodno rastlino, ki je glavico molela iz površja.

„Ako želite, vrneva se takoj.“

„Rada se vozim po vodi, če se le preveč ne bodete vtudili veslanjem?“

„Kar se tiče mene, bodite brez skrbi; nikake bolečine ne čutim na roki“. —

Da bi jej dokazal to, jel sem prav krepko veslati, da je urno ko ptica čolnič letel po valovih. Neizrečeno radost občutil sem v sreč. Kristalni hlad, prijetno gibanje čolniča, gorko ozračje, nad nama jasno nebo, po jezeru zlato žarenje, zelene obali, sivo pogorje, po vsem pa moj srček pred menoj, — to se ne da popisati besedami!

Krasen florentinec senčil jej je milo obličje, koje je imela obrneno proti meni. Od časa do časa smatral sem jo bolj pazno. Nekaj dostojanstvenega aristokratskega bilo je razlito po vsej njenej podobi; vzlasti na senčnatih obrvih, na visocem čelu, na velečih očeh menil sem brati to. A ljubki ustni, rudeči lici z majhnima jamicama obdajala je neka neizrekljiva otročja milina ravno ta trenotek, ko sva se vozila po jezeru.

Ko sva tako drčala po vodici, pridružila se nama je dvojica premnozih labudov, ki so bivali na jezeru, ter sta spremljala čolnič. Kot bi ju vlekla neka skrinostna simpatija, plavale ste te beli živalici za čolničem, podobni belim oblačkom. A Pavlina božala jima je mehko belo perjiče s svojo malo rokico in neste se je bale, temveč rade to pripuščale.

Sredi jezera stal je majhen zelen otoček, ostanek onega veka, ko so še gospodi dopadale enake igrače: umetne razvaline, kineške pagode, grški templji, viseči mostovi in druge vrtno umetniže. Ob kraju rastle so bele breze in vrbe žalostinke. Res, krasno je bilo tu.

Izstopila sva na kopno, da bi si ogledala otoček.

IV.

Dve kaplji rose z jutra prirosite
Na mehko nedro roži razcveteni,
In prej, ko se zaveste, da združeni
Ste, druga v drugo se ljubó vtopite.
P. D.

Tihota vladala je okrog; čulo se je le enakomerno šumenje valov, ki so se razbijali ob bregovih. Menil sem istinito, da naju je zanesla voda na kakov samotni morski otok. Na vlažnih tleh rastle so bele povodnje lilije in modre spomeničice; krilati metulji in kačji pastirji so se zibali po njih, pa srkali njih med. Na vzhodnej strani otočka, stala je pol razpadla ribiška kočica, na koje sivih stenah so visele mreže, a na zapadnej bila je lesena koliba, kder so prezimovali labudje. To ti je bila istinito prijazna idila, kot stvarjena za zaljubljeno dvojico.

Zavidal sem pisanim metuljem, ki so živeli v tem lepem rajju, ter uživali le pojedine trenotke, ne mislé na bodoče dni; zavidal belim labudom, ki so se zibali na površju vodice; zavidal lastavicam, ki so letale nad sinjim jezerom. Skrivaj sem včasih pogledal krasno svojo spremljevalko, o katerej se mi je zdelo, da ni ne sluti mojih mislij, mojih občutkov.

Veselo, kot nedolžno dete, sedela mi je Pavlina na strani, trgala spomeničice, ter povijala jih v šopek, a jaz, mislil sem bolestno na prerano bridko uro ločenja.

„Kedaj se bova zopet videla?“ dejal sem zdaj, kot sam s seboj govoreč.

Začudjena me je pogledala, kot me ne bi bila umela, ter dalje povijala šopek. Osupnila me je skoro nje namišljena mrzlot.

„Ne mara ne veste“, dejal sem po daljšem molku, „da bodem jutre zapustil G . . . ško graščino?“

„Moj Bog!“ viknila je, vtaknivši si zgotovljeni šopek evetlic za pas svojega krila; „na to ni mislila nesem. A zakaj ne bi ostali dalje tu? Strije vas ljubi, i gospoda vas vidi rada; gotovo bi veselilo vse, da ostanete dalje tu pri njih.“

„To nij mogoče; jaz moram oditi v Beč.“

„To tudi lahko odložite, če vam tu tako dopada.“

„Kaj mi koristi to? Preje ali sleje, ker biti mora.“

„Ne umejem vas; kedo bi vas silil?“

„Odvisen sem od svojih roditeljev in izpolniti moram svoje dolžnosti. Nadaljevati moram svoje študije, dovršiti jih, da potem vstopim v državno službo.“ —

„Kaj vam treba tega? Za življenje imate dovolj. Mislila sem, da študirate le zbog veselja.“

„In ko bi to bilo, vendar vsak možki mora voliti si kakov poklic, imeti svoj delokrog.“

„A jaz menim, da zadostuje, če se je mlad mož, kakov vi, učil kaj, ter prisvojil si potrebne omike; vse drugo zdi se mi odveč.“

Tako je govorila Pavlina, kot prava aristokratinja, kot bogatica, ne pomislivši, da sem jaz bore proletarec. Niti nij mogla razumeti, da bi trebalo ločiti se, niti so se jej zdeli vzroki, koje sem jej navedel, dovolj tehtni. Pač se mi je zdelo čudno, da vzlic visoke svoje omike nij imela ni pojma o realnem življenju in svetu, o tirjatvah sveta in okolščin. Zdelo se mi je, kot bi bila živela do zdaj oddaljena od svetá v kacej pustinji, čisto v neznanju sveta, baš tako, kot pravo vilinsko dete, ki si igra z duhovi, kojim ničesa ne treba, katero ne zna borb, trpljenja in bolesti ubozih zemskih sinov, ki nij nikedar čulo o človeških nadlogah.

Velicim trudom posrečilo se mi je, da sem jej dokazal vse to, ter jej odprl oči. Zamišljena me je poslušala, ter naslonila si krasno glavico na malo roko. Čem dalje sem govoril, tem resnejša je bila ona; tiha žalost razlila se jej je po angelobelem obličju.

Nesem si upal motiti dolgega nje molka, niti staviti jej kakega vprašanja. Nema, globoko ganjena sedela sva pod staro vrbo žalostinko, ter gledala na modro jezero, ki se je razprostiralo nama pred nogami. Mahom je vstala s kamena, na kojem je sedela, pogladila si visoko čelo, kot bi se bila prebudila iz dolgega spanja.

„Idiva“, dejala je lahko vzdihnivši. „Popeljiva se nazaj; prijatelji bodo naju pogrešali; dalje se ne smeva muditi tu.“

Mehanično šel sem za njo, a ozrl sem se še jedenkrat nazaj na mali otočec, kjer sem bil preživel ž njo tako srečen trenotek. Z vsacim korakom od kraja menil sem, da se vekovito poslavljam od svoje sreče. Čutil sem, kako mi je teže in teže prihajalo v srcu; roka, v katerej sem držal veslo, otrpnila mi je, da sva jedva premikala se dalje. Bledo moje obličje, žalostno molčanje, koje jej nij odšlo, vznemirjalo jo je vidno.

„Kaj vam je?“ vprašala je Pavlina po kratkem molku. „Ali vam je nemara slabo?“

„Ne.“

„Vas nemara še skeli rana?“

„Oj ne ona na roci, nego —“ zamrmral sem otožno.

Nij mi odgovorila, akopram je bila čula moje besede, ter umela njih pomen. Mesto odgovora jela je popevati melodijo one pesni, kojo sem jaz popreje pel v salonu, s kraja tiho, a potem krepkeje.

Nehote jel sem pripevati. Glasa sta se nama tresla zbog tihe bolesti, oči napolnile solz. Zvesta labuda, koja je bilo privabilo najino petje, sprem-ljala sta naju zopet; bila sta edina svedoka bridke najine ločitve. In ko sva končala, podala mi je Pavlina belo svojo rokico, kojo sem strastno pritisnil na goreči svoji ustni.

„Na svidanje!“ viknil sem s cela potr.

„Na svidanje!“ šepnila je ona bleda in tresoč se.

Bilo je to slovo za vse življenje!

Oko se mi je vstrmilo na šopek, koji je imela za pasom. Nesem je prosil za-nj, a poprijela ga je, ter z rosnim očesom podala mi ga. Ta hip razlilo je solnce, ki se je bližalo zatonu, žareče svoje žarke čez okolico; modro jezero premenilo se je v rožnato morje; škrlatasti oblaki vihrali so po nebu; gozd in bližnje pogorje stalo je v zelenem in sinjem plamenu, čolnič svetil se je kot čarobna ladjica in srebrno labudje perjiče lesketalo se je v svitu.

A sredi te krasote stala je Pavlina, visoka, enaka krilatemu angelju, kot nadzemska prikazen, kot navdušenega pesnika lepi sen. Nijedna želja, nikakova strast nij mi polnila duše pri nje pogledu; le neizrekljiva, bridka bol, neka nebeška želja, kot po kacej nedosegljivej zvezdi v višavi navdajala mi je srce. Skoro bi bil pokleknil pred njo, ter molil jo, kot svoje božanstvo.

Priveslala sva h kraju, ter kmalu v parku dobila prejšnjo družčino.

V.

Plavaj, plavaj, barka moja,
Kamor žene te vihar,
Vesla so razbita tvoja,
Vgasnil ti je zvezde žar.
Fr. Cimperman.

Ostala družčina zabavljala se je bila tako izborno, da nij pogrešala ni Pavline, ni mene; tudi nikedo naju nij opazoval.

Jelo se je mračiti, kar nas je opomnilo, da se moramo vrniti v grad, kjer nas je gospa Turopoljska pričakovala nestrpno.

Še priedno smo dospeli do vrtnega paviljona, prišel nam je uže sluga nasproti; spoznal sem v njem onega jezdeca, ki je bil tedaj v gozdu spremljal Pavlino. Obrnil se je k njej, rekoč, da želi gospa teta odriniti.

Enak sanjajočemu spremljal sem jo v graščino, a vedel ničesa, kaj se čini krug mene. Videl sem le še, da je pri najinem vstopu gospa Turo-poljska vstala z blazinjaka, dvorljivo poslovala se; videl, kako se jej je poklo-nila domača gospa, kako jej je baron poljubil roko, čul, kako srčno je Pavlina izrekla svjo hvalo za postrežbo, videl, da je objela komtesi, ter dvorljivo vljudno pozdravila ostalo gospodo.

Konno obrnila se je k meni s pogledom, na koji se bodem spominal do zadnjega trenutka svojega življenja. Da! tako gledajo le umrli iz nebeške svoje domovine na ostale svoje ljube, v bridkej bolesti in radostnem žalu, ter jim dle tolažbo, mir, srečo, kot svitla zvezda v temnej noči, kot solčni žarek z oblačnega neba!

Podala mi je belo svojo rokico. Čutil sem, kako se jej je tresla v mojej. Sklonil sem se čez-njo, da bi jo poljubil, da bi skrnil svitle solzice, ki so mi lile iz očíj, ter kapale po licih.

„Na svidanje!“ šepnila je enkrat.

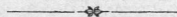
„Na svidanje!“ odvrnil jaz, brez upa, brez nade.

Spremili smo jo do voza, ki je čakal pred graščino. Baron je vzdignil starejšo damo v voz; še enkrat mi je mignila Pavlina pri oknu; sluga dal je znamenje vozniku in — lepe moje sanje so izginile.

Le čipkasti robec, veli šopek, to je vse, kar mi je ostalo od „gozdne kraljice.“

Prihodnje jutro sem se poslovil od prijazne graščine, kder sem en dan preživel najvišjo srečo, največo bolest.

Nikoli več nesem videl Pavline. Čital sem pozneje v novinah, da se je omožila z necim visocim dostojanstvenikom, a zvedel tudi, da nij bila srečna v zakonu, in da je kmalu umrla, bojé srčne bolesti. — V meni pa bode živela na veke; spomin na-njo mi ne ugasne, dok mi ne zamre okó, dok ne prestane bití moje sree!

Idealist.

Životopisna samo-izpoved.

Spisal Vatroslav.

(Dalje.)

15. marca.

Na nerazumljiv način in vsled skrivnostnega vzroka razvil se je človeški rod pred nedozirnimi tisočletji iz življenjazmožnih življev vekovite snovi; v stanju živalske divjosti stopil je iz tajnostne nepreširljive temine svojega početka v čudovit okrog življenja; slab in nežne sostave prikazal se je med nebrojnim številom živečih bitij na zemlji; težavno je napredoval od stopinje do stopinje, od spoznanja do spoznanja in razširjeval po soštevanju bridkih zvojih izkušenj obsežje svoje vednosti; neumorno moral se je boriti z grozovitimi pošastmi divjih zverin za lasten svoj obstanek na polju življenja in pogumno zoperstavljal se sovražnim uplivom mogočnih elementov; pohlevno je prenašal revščino in bridko pomanjkovanje v svojem prvotnem naravnem stanju ter krotil z raznovrstnimi sredstvi grozovitost neusmiljene svoje osode.

In tako se je vrstil rod za rodom v teku neprežrljivih tisočletij na tirišču zemske ðble, preblodil drug za drugim mračni labirint življenja ter izginol naposled zopet v skrivnostni noči neizogibljive smrti: gosti mrak pozabljenja zagrno! je kratko njegovo bivanje na zemlji.

A Božidar, sled hoda posameznih rodov čez igrališče tukajšnjega življenja itak nij izginol, nego spomin njihovih činov živi pri potomci; njihova dela so naslednikom za vzgled; njihove izkušnje poznejemu rodu v poduk in proizvodi njihovih sposobnostij pospešujeje občni, vsega človečastva blaženi napredek. —

In glej! vedno bolj se jasni mračni obraz narave in prijetneje postaja življenje tu na zemlji, na kateri človek sè svojim umom gospoduje n prirodi z njenimi lastnimi zakoni ukazuje, njene prirodke na svoj prid obrča, divje

zveri brzda in sovražne življe v spone vklepa ter z umetnimi silami krutost nemile svoje osode strahuje: strašne pošasti grozних zmajev so izginole in prijaznejša plemena živalij se prikazala na zemlji; divje drhali surovih ljudstev so prešle in plemenitnejši rodovi vrste se na svetovnem pozorišču.

Prijatelj! današnji svet nij več ona „solzna dolina“, iz katere so ljudje v nebeški raj hrepeneli in z molitvarjenjem, pokoravanjem in trpinčenjem svojega telesa boljše osodo si izprositi menili, — ampak človek si je tu na zemlji — nebesa stvaril ter svojo početkom živalskimi kožami krito golost škrlatom in svilo ogrnul, pravečno iz korenjčja, lesnega sadja in surovega mesa pripravljeno si hrano se slastnimi jedili zamenjal, mračne brloge prvotnih svojih stanovališč s krasnimi poslopji zamenil, na toriščih temnih prágozdov veličastna mesta postavil, v samotne puščave mične vrtove nasadil in trpko pomanjkovanje nekdanje svoje bede z bohotno obilnostjo današnjega blagostanja pregnal ter si vseh domišljivih ugodnostij in slastij pripravil, katere v tem pozemskem raju vesel uživa in svoje nekdanj silno dolgočasno življenje smehljuje prebiva.

Vedno jasneje postaja v tajnostnem labirintu človeškega srca, v katerem so iz surove počutnosti in malomarne otrpnenosti nežni čutljaji se vzbudili in ostudne strasti divje pohotnosti z vzvišeno čistostjo platonične ljubezni oblažili ter se na visočino neoskrunjene nravstvenosti popeli.

Vedno bolj se vedri v mračnej delalnici človeškega duha, kateri se je iz omamice prvotne svoje nezavesti predramil, speče svoje zmožnosti mnogovrstno izuril, svoj spomin z nebrojnimi izkustvi obogatil in si v teku neštevilnih tisočletij svojega življenja na zemlji znanostij prilastil, po katerih se mu je posrečilo — nikdar pred slutjena razodetja proizvesti, nerazumljive skrivnosti razvozljati in orjaške umotvore dovršiti, katerih veličastje ves svet občuduje. —

Vedno bolj se širi čarni delokrog duha človeškega, kateri stvarljivo moč krasnih svojih nadarjenostij in čudovitih spretnostij v posvečenem obsežju vzvišene umetelnosti in razborne vede razodeva. Na čilih perotih bistrosmelih mislij povzdiguje se iz pozemske prstenosti v jasno kraljestvo božjih idealov in motri veličastnost in lepoto vesvoljnega stvarjenja, ter nosi v miloglasnih pesnih nazaj v zemeljsko puščobo zveličevalno slast rajskega blaženstva; na prijetnih valčkih skladnovbrane glasbe zaziblje se v bezkončno morje sladkih harmonij in plava, raztopljen v nebesko razkošje, po svetlem éteru ter pozabiva grenko trpkost telesnih bolečin; z vajenim čopičem posnema divne prizore v bogato nadičenej naravi in stvarja v mičnih bojah čudovite umotvore ter oblažuje z blagotvornim vplivom čarodejne umetelnosti kolikor vid in okus, toliko čud in sreče po čistonravnem užitku hlepečega človeštva; s pomočjo spretnega dletva dolbe iz trdega mramora lepe oblike in predstavlja v krasnih kipotvorih vzvišeno lepoto človeške dovršenosti ter uvečuje junaške čine svojih sovremenikov prihodnjim zarodom. — Istotako razvija na znanstvenem polju duh človeški z orjaškim pospehom izborne svoje spretnosti in dospeva vsled neumornega opazovanja vekovitih natorinih zakonov in vzajemnega razmerja mej posameznimi življi — do čudovitih svršetkov. Na podlagi svojih vednostij proizvaja človek silovita sredstva v pospeševanje drzovitih svojih načrtov in teženj, s katerimi si neprestano borbo s sovražnimi elementi za lastni svoj obstanek polajšuje in svoje žitje na zemlji olepšuje. —

Da, prijatelj! na čudovito visočino napredka je dospelo današnje človečanstvo ter si pospešilo kolikor svoje gmotno toliko svoje duševno blagostanje: na jadernih ladijah plava človek po neizmernem vodovju oceana na vse štiri vetrove krog zemske ôble, brzovoznimi hlaponi previhrava vse dežele, na lahkih balonih vzleteva v jasne višave in po brzovojnem stroju šepetá od enega konca svetá do drugega svojemu sozemljanu skrivnosti na uho. Jezeroteri umeteljno sestavljeni parostroji mu opravljajo čudovita dela in s pomočjo bistrourno iznajdenih orodij preiskuje, meri in tehta osrčje, površje in težo zemeljske kroglje in določuje oddaljenost, velikost in kakovost orjaških svetov v bezkončnej vesvoljnosti ter motri divno sostavo svetá. In v razvedrenje svojega duha in sreá izmislil si je človek vsakojakih zanimivih poslov in zabav ter se prevedel z nebrojnimi pomočki za utešenje svojih zahtev in terjatev, za okinčanje in oslajšanje svojega pozemskega življenja.

Tako izvršuje človek vzvišene naloge svojega tukajšnjega poziva, bližaje se tajnostnemu vrodu v kraljestvo prihodnjih svojih določeb. —

In vsa ta naša današnja omika in prosveta je — nasledek strašno težavnega in silno počasnega razvoja iz živalim podobnega stanja, iz katerega se je človečanstvo za tolikimi rodovi v teku tisočletij na čudovito visočino sedanje izobraženosti povzdignolo. —

(Dalje pride.)

Jan Amos Komensky.

Po českich spisih zložil Andrejčekov Jože.

(Dalje.)

Krvavi zločin bil je nad českim národom dovršen. Golgata njega slave i blagostanja razprostrla je svojo senco po vseh krajih krone vaclavske. Ta senca belohorske izgube zatemnila je lice krasnej českej zemlji. Tuja vojaščina se je šopirala na podrtinah čvrste moževitosti i junaške sile. Češki lev je bil ponižan. Listopadova vihra se je razprostrla po širnih krajinah zemlje; nasilstvo slavilo je svoje slavlje. Uničeno je bilo junaštvo hrabrega národa, omedljeni udje nekđaj mogočnih bojnih trum, v kojih žilah se je pretakala kri Žižkov i Prokopov. Kar nij bilo pobito na opuščeni tleh Bele gore, to je prelilo krv ne dolgo potem na trgu Starega mesta pražkega. Cvet českega plemstva izdihnil je ondi svojo plemenito dušo. Bilo je to leta 1621. —

Huerti i Marradasi drvili so sim in tam s svojimi trumami, kjer koli se jim je zljubilo in kjer so se le količko plena nadejali.

V tej dobi najdemo našega Komenskega v Fulneku, ondaj glavnem in najstarejšem bežališču českich bratov na Moravi, kamor je bil poklican leta 1618. za propovednika i nadzornika šol ondi na novo ustanovljenih. Tu se je gotovo uže pripravljajl praktično na ona velikanska dela odgojiteljska, v katerih se je pozneje tako odlikoval. Tu je užival — se ve da le za malo časa — nekaljeno srečo zakona i poleg učiteljstva jel spisovati važna dela, zraven pa tudi skazoval ljudem okolice mnogo dobrot svetom i činom, zvlasti, kar se tiče vzboljšanja življenja i gospodarstva.

Leta 1621. prihrumi španjska vojska, poslana cesarju Ferdinandu na pomoč, nenadoma v Fulnek ter popleni i zapali mesto. Tu je izgubil Komensky vse svoje imetje, posebno dragocene svoje knjige, a kar je bilo še žalostneje, tudi svoje rokopise, katere je bil doslej izgotovil v vzboljšanje vzgojenja mladine.

Tako je zasadila Bela gora tudi našemu Komenskemu puščico bolesti v sree, puščico, ki mu nij dopuščala razvijati blagodejnega svojega delovanja na svetih tleh svoje domovine.

Moral se je skrivati pred preganjalci, ki so trpinčili ubogi narod. Umaknil se je v zatišje, katero mu je ponudil blagosrčni Moravan Karol z Žerotin; in v tem zatišju pognale so iz njega duha nežne cvetke v kinč česke književnosti. „Labirint sveta i raj srca“; pod tem naslovom je spisal obraz življenja človeškega, kako je v njem vse ničemurno razve prave pobožnosti. V tem delu živo popisuje v podobi potovanja po svetu tek i namen vseh stvarij zemskih. Dalje je Komensky spisal v tem zatišju (bil je takrat tudi upravnik braterskega društva v Brandis-u nad Orlico v Čeah) leta 1625. drugi česki spis pod naslovom „Hlubina bezpečnosti“ (globina varnosti), čegar pomen je sam krasno i primerno narisal s temi-le vrsticami:

„Svět se tóčí okrog, okrog vse na světu se sůče,
Kvišku, navzdol, sim in tam, vse se premiče povsód.
Kar ne hodi, frčí i lází, prevraća se v krogu;
Málo le redno zmer pót téka, spreminja se vsé.
Sam edini Gospod, nad vsém i pod vsém vladající,
Večna podpora světá, ón sam le trdno stojí.
Blagor tému, ki v večném središću пребива! Na veke
V srcu božjem dobi svojemu srcu pokój.“

Lešno, prusko mesto v vladnem okraju poznanskem, ki je sedaj v sestih knezov Sulkovskih, bilo je za onih dob glavno pribežališče českih bratov. Tam je nekaj časa živel tudi naš Komensky, prevzel nadzorstvo ondašnje gimnazije ter bil tudi učitelj. Tu se je z nova ter še marljiveje, nego doslej, jel pečati z vednostjo, kako bi se dala mladež najbolje odgojevati. Vtopil se je tedaj sam v skrivnosti prirode, koje tajno svetišče je pregledal z jasnim očesom ter jo priporočal učiteljem i mladeži kot najboljšo podlago pravemu izobraževanju. V ta namen je spisal l. 1628. in pozneje izvorno v českem jeziku troje knjig, katere so bile še-le pozneje prestavljene v latinščino i nemščino ter na svetlo dane, namreč: Veliko didaktiko; Šolo máterino in Šolo prstonarodno, razdeljeno na šestero oddelkov. V teh knjigah je Komensky natanko dokazal i razkril pomanjkljivost tedanjih šol i učilnic: da napeljujejo mladež le k naukom, ne pa tudi k nrvnosti i pobožnosti, da le um bistré, srca pa ne požlahtnujejo, niti k praktičnemu življenju ne pripravljajo; da se zaradi naopačne methode mladež navadno v šolah preveč muči, pa se družega ne privadi, nego mehničnega blebetanja, ker se povsod le uči besed, ne pa reč samo razumevati; da se skoro samo le latinščina predava, in to na jako nespametni način, ker se vse v latinščini, tedaj neznanе reči v neznanem jeziku razlagajo. On opomina torej učitelje, da bi, podučevaje mladež, držali se reda, katerega je priroda sama ustanovila, kateri red v svoji prvi knjigi jako premišljeno i jasno slika opiraje se na izrek slavnega govornika rimskega, Cicerona, ki pravi: „Kakov veči i boljši dar moremo prinesti občini, nego da mladež izobrazujemo i podučujemo?“ „Kajti“, pristavlja Komensky, „vzboljšanje občinstva i družbenkega življenja je v rokah razumnega ljudstva.“

(Dalje prih.)

Iz Preširnove zapuščine.

J. Pajk.

Življenjepisi velikih mož skoro nikdar niso zevsema dogotovljeni. Včasih nam ostane ta ali ona okolnost tajna, včasih ta ali oni njih čin nerazumljiv, včasih so nam razni izreki in razne sodbe temne, navadno pak stoprav čas in potomnost vso ceno velikih mož prav omejitá in v pravo svitlobo postavljata.

Zató je vselej zaslužno, z nova preiskavati razne pripomočke k pravičnej obsodbi, in namreč to, kar je mnogim vrstnikom in sovremenikom dobro znano, tudi večemu občinstvu objavljati in tako nabirati čem več sredstev k čem mogoče vsestranskemu razumevanju dotične osebnosti. — Da je tako delo posebno pri nas Slovencih ozirom na našo književno povestnico prevažno in prezaslužno, pritrđi mi vsak poznavatelj teh stvarij — poznavatelj, pravim, kolikor je poznavanje naše književnosti po sedanjih sredstvih sploh mogoče!

Uže dostikrat se je v tem oziru mnogo upanja na zapuščine dotičnih oseb stavilo; ali baš tu se primerjajo skoro redoma najljutejše prevare. Kolika n. pr. je bila zapuščina Vodnikova, ali da v novejši vek sežem, Cafova? — Tudi nij verjetno, da bi bili možje, ki so goréli za književnost svojega naroda, po Horacovo: *nonum prematur in annum* svoje najboljše, njim dozdevno najboljše, proizvode svojim vrstnikom prikrivali. Kajti bi to bilo baš nasprotno vsemu namenu književnega proizvodjanja. Vsak pisatelj namreč, ki méni, da je kaj veljavnega napisal, tudi želi, da to pride v svet, ne toliko zaradi slave, kolikor več zaradi koristi in poduka, kateri namerjava svojemu času in občinstvu ponuditi. Samó čudáki ali pa — nesrečneži, ki ne morejo založnika ali prostora ali pa razširjatelja svojim duševnim plodom najti, ali pa pisalci, ki so preveč boječi ali pa preveč skeptični proti samim sebi, ti devajo svoje spise v varne shrambe, ter imajo k večemu sami svoje veselje z njimi. Takó tedaj v zapuščinah velikih mož nij preveč zanimivega gradiva iskati; le bolj odpadki, negodni izdelki ali pa pobirki se navadno iskaleu prikazujejo s porédnimi obrazi. Pisatelji — da enkrat odkritosrčno govorimo! — nismo ljudje, ki bi svojo luč radi pod mérník postavljali, temveč le preradi svoje duševne otročiče, včasih celó na pol bose in nage, v ostri zrak pošiljamo. —

Kar smo gore v obče povedali, vse to veljá tudi o zapuščini, ktero kaže naslov tega sestavka. Tudi „literarno zapuščino Preširnova“, ktero g. dr. J. Bleiweis v letopisu Matice (za l. 1875., na str. 153—179) popisuje, ne smemo po lastnih besedah istega g. pisatelja precenjevati; kajti „celó majhen snopič je, in kar je še največ v njej, to so pisma nekatera, ki jih je dobil (Preširen) od prijateljev svojih v prejšnjih letih in jih memo družih hranil; njegovih lastnih del, ki bi ne bila že svetu znana, ni ne enega vmes. . . . Taka pač je pogostoma z literarnimi zapuščinami; marsikak pisatelj veljá za Kreza literarnega, ko pa umrje, morajo se razlogi iskati, s katerimi se zakriva spodletela nada!“ (str. 154.)

S to sodbo gotovo nij namerjavana nikakova graja. Preširen, da bi le polovico, da! samó nekaj svojih prekrasnih pesnij bil svetu zapustil, veljal bi vsakako za izvrstnega in prvega naših pesnikov; a pri tej obilosti proizvodov, katerih imamo od njega in s katerimi se po vsej pravici ponášamo, storil je on uže za dobé svojega življenja gotovo toliko, da si je zaslužil največo hvaležnost pri svojih rojakih. Zató moramo to, kar se je za njim in pri njem našlo — prava „literarna zapuščina Preširnova“ pač to nij, kar se v letopisu objavlja — kot privržek in priklado k njegovim delóm s hvaležnim srcem

sprejeti. Kakor je malo — niti tega g. Bleiweis nij vsega v letopisu priobčil, nego le večinoma opisal in omenil —, takó je dragoceno in za marsikójo stran Preširnovoga mišljenja in dejanja podučno. In zató si je g. Bleiweis gotovo hvaležnost slov. občinstva pridobil. Pregledimo si tedaj, kar nam je iz te zapuščine od Matice priobčenega! —

Odkod je g. Bleiweis to zapuščino prejel? — Iz rok onega istega Dagarina, bivšega dekána v Kranju, (za nekoje čitatelje bodi omenjeno, da je dr. Preširen zadnji dve leti svojega življenja v Kranju kot odvetnik bival), o katerem je hodila svoj čas dramatično-effektna govorica, da bi bil bojé nekaj Preširnovih pesnij na dvorišču pesnikovega stanovanja slovesno — kot autodafé — sežgal! To delo si je Dagarin gotovo moral prihraniti; kajti Preširen takrat nij toliko „zapuščениh“ poezij hranil, da bi oni plamen grešnim gledalcem dovolj impozanten mogel biti. In potém — kaj takega *credat Judaeus Apella!* Iстина je zdaj dovolj znana: da se prava zapuščina pesnikova nij nikjer sežigala, nego se ohranila in tudi úže — kakor znano — priobčila.

In kaj sodržuje ta zapuščina, iz rok Dagarinovih v Bleiweisove prešla? — G. Bleiweis jo tako-le razredjuje: „Ena vrsta obsega nekoliko pesem slovenskih; druga nekatere pesmi nemške, tretja vrsta pa nekatera pisma (dopise)“ (str. 154). Kar je teh pesnij slovenskih, kakor smo rekli, so zdaj vse úže objavljene; o nemških pa je zanimivo zvedeti, da jih je hotel Preširen s slovenskimi v enem zvezku izdati (l. 1847), pa da ga je g. Bleiweis pregovoril, da tega nij storil (str. 155). Eno teh nemških pesnij — menj zvedenim čitateljem omenjamo, da je Preširen s početka po nemški pesnikoval, a stoprav potem po domače, kar se tudi v drugih literaturah temu podobnega nahaja, prim.: Petrarca, ki je s početka samó latinski pesmaril, a potem italijanski; nadalje P. Preradović-a, ki je s početka samó nemške pesni zlagal, a potem stoprav hrvatske — priobčuje g. Bleiweis, z imenom: „Des Sängers Klage“, katera je satira na sploh malo priljubljenega „cenzorja“ (slovanskih spisov), Jer. Kopitarja, ki je mnogim avstr.-slovanskim literatom življenje grenil.

A najbogatejša, in tudi najvažnejša, je tretja vrsta te zapuščine: razni dopisi Preširnu. Pravim „dopisi“, ker pisem Preširna samega, na ktera se drugi odzivajo, v tej zbirki nij. Tu je velika praznina v Preširnovem životopisu. Mi Preširnova mnenja o važnih ondašnjih vprašanjih vidimo samó v odbitej luči drugih pisem. V tem oziru čaka naše lit. povestničarje hvaležno delo.

Iz teh dopisov posnemamo, da je Preširen z najimenitnejšimi Slovenci svojega časa bil v dopisovanju. Sevéda, množno ono število „slovečih“ Slovencev baš nij bilo. Kteri so to bili, zvemo pozneje. Tudi z nekterimi českimi pisatelji, kakor s Čelakovskim, nabirateljem narodnih českih in sploh slovanskih poezij, je Preširen bil v zvezi. Sploh pa je naš pesnik-prvak z vsemi imenitnejšimi rojaki prijateljstvoval. Tudi ta stran Preširnovoga životopisa čaka šče svojega dopolnitelja.

Pogledimo si zdaj te dopise, kterih vseh pa v letopisu zastoj iščeš.

Znani Anastasius Grün (grof Anton Auersperg), sloveči nemški pesnik in učeneec Preširnov, prosi za nekoliko podučjenja o petju in glasbenem načinu nar. slovenskih pesnij, ktere je (Grün) za izdajo v nemškem prevodu pripravljaj, in to úže l. 1838.

Važneje je pismo g. dr. Kočevarja (sedaj okrajnega fizika v Celju, preje zdravnika v Podčetrtku), v katerem g. Kočevar z bistrim umom vso izvrstnost Preširnové poezije prevideva. Važno je to pismo l. 1839., ker ono kaže,

kako so ondaj slov. rodoljubi resnično sodili, da je res le Preširen novi stvarnik slov. književnosti. Ondaj mladi dr. Kočevar vidi v Preširnu: „mojstra našega jezika“, pripoznava, da, če je „slovenščina sploh književen jezik postati mogoča“, (o čem se je ondaj šče dvomilo!) ona to zmore samó skoz Preširna; da Slovani „drugega Preširna“ nima, in da je baš Preširen oni, ki je edini v stanju, „čast gorenje Ilirije“ — Gajeveci so povsod na Jugu same „Ilire“ in „Ilirijo“ gledali — nasproti spodnjim (Srbo-Hrvatom) rešiti. — Takó je pisal „Ilirec“ Kočevar, kakor se vidi iz pisma, stoprav po Preširnovih poezijah siloma pripet na „slovensko“ (samostojno) stranko.

Da so pa tadanji slovenski pisatelji Preširna kot „orakel in klasičnega sodnika slov. ukusa“ čestili, kaže pismo Levičnika (l. 1840), ki je ondaj Šilerjevo „Devico orleansko“ prestavljal, in ki prosi od Preširna mile sodbe svojega prevoda (I. dejanja).

Jako laskavo piše Preširnu Čelakovsky, „Kranjsko Zhbelico“ proti Kopitarju braneč. Sploh se je Kopitar (kterega J. Čop imenuje „čevljarčka“) ondaj smatral za pravega „diabolus-a rotae“, ki je vse zametaval, kar nij bilo po njegovem ukusu, a tega je bilo — kruto malo, skoro nič! Čelakovsky, ta fini poznavatelj prave poezije slovanske, l. 1832. prav resnično prorokuje Preširnu, da „bode on sam (Preširen) prvih plodov svojega lepega sajenja šče užil“ (str. 161), in mož nij se motil v svojem prorokovanju, kakor je potomstvo pokazalo.

Najzanimivejša pak so pisma Stanka Vraza (od l. 1837—40). V teh pismih je boj za resna, in važna narodna načela. Kakor je znano, Preširen nij bil prijatelj tako zvanega „ilirizma.“ Uže Kočevar, velik čestitelj Preširnov, pravi v gore omenjenem pismu o njem (l. 1839): „wenn Sie auch nicht zu den Fahnen der neuen ilirischen Literatur schwören.“ Šče več nam o Preširnu povéda St. Vrazovo pismo (l. 1837), da Preširen nij samó bil sovražnik „ilirizma“, ampak trdovraten slovenski patriot, ter neprijatelj vsega ondaj modernega jezičnega mešanja in novotarjenja: „Du bist ein abgesagter Feind der Namen Dobrowsky, Kopitar etc. (str. 164). S tem méri Vraz na mrzkost, kojo je Preširen imel sploh na ondašnja slavjansko linguistiko, ktera se je upirala na „analogije in etymologije“ in po teh zlivala razne jezike v enega občnega. Koliko si je Vraz prizadeval, Preširna za ilirizem t. j. za utopljenje slovenščine v „ilirsko“ (srbsko-hrvatsko) narečje pridobiti, pa zahmán, kaže več mest Vrazovih pisem. L. 1836 je Vraz popolnoma odstopil s polja slovanske literature ter „ilirski“ pisatelj postal (str. 165).

Uzroki, s kterih je St. Vraz ta za našo književnost prevažni korak storil, so mnogi.*) Nekaj jih Vraz sam našteva v teh pismih (prim. str. 167, 171, 172), nekaj pak nam se jih tolmači iz tadanjih slovenskih razmér. Vraz, na meji slovenstva in hrvatstva rojen, je razliko med obema narečjema za tako majheno smatral, da se mu je škoda zdela, da bi si Slovenci posebno književnost vstvarjali; Preširnu pak, utrjenemu „Kranjcu“ in „Slovencu“, sredi drugega, hrvatstvu mnogo bolj oddaljenega narečja rojen, zdel se je ta razloček tolik, da se mu nij mogoče videlo vkupno obdelovanje ene ter iste

*) prim. o teh razmérh tudi moj sostavek: „V spomin Franceta Preširna“ v Zori l. 1874 str. 413—415. J. P.

„ilirske“ književnosti. Šče več! jezik srbohrvatski (Gajev) zdel se je Preširnu uprav umeten, kar njegov zabavljivi napis: „Daničarjem“, svedoči, kjer (v teh rečeh za kompetentnega spoznani) Kopitar Dobrovskemu odgovarja: „Gaj daničár, daničarska druhal — svoj pišejo jezik; Slavšine ti južnih so janičarji dežel“ (prim. Poezije dr. F. Pr. str. 113). Umeten, neživ, izmišljen, torej posnemanja nevreden se je Preširnu zdel jezik Gajevcev, in zato on nij hotel v njih kolo stopiti. Kakó strastno je St. Vraz na ta pristop pritiskal, razjasnjuje nam njegovo pismo (l. 1838), v katerem Preširnu, prijatelju, uprav vojno napoveduje z besedami: „Jedenfalls wäre ich bereit, mit Dir gerne in die Schranken zu treten, wenn Du einen nationalen Kampfplatz — eine slawische Zeitschrift — zur Entscheidung der Sache wählen würdest“ (str. 167), kar pa se nij zgodilo; slovensko novinarstvo je ondaj bilo šče v plenicah.

Takó vidimo dva najimenitnejša slovenska pesnika v očitem razporu o sméru domače literature!

Čegava, vprašajmo se zdaj čez več nego trideset let, je tedaj obveljala? — Težko more kdo tajiti, da ne bi bila Preširnova, a vendar se mora tudi pripoznati, da je tudi Vrazove ideje mnogo se užé vresničilo. — Preširen je ravnal, premda pesnik, vendar kot hladen in resen realist in praktik; on je domači govor vzel za podlago domačej književnosti, a okolnosti in čas so domačo književnost toliko premenili, da se ona čem dalje bolj Vrazovemu cilju pomikuje. Le pogledimo na jezik Preširna samega! Ali je v njem res vse le gola slovenščina, v ozkem pomenu te besede? — Kamo li! Koliko je v njem izrazov, katerih prosta slovenščina nikjer nima! Preširen je tedaj — kar je prav storil — hoté in nehoté mnogo besed, Slovencem njegovega obsega nelastnih, posebno iz ilirščine osvojil, kar jasno pričajo njegove poezije. In če pogledamo na naš sedanji parlamentarični, vojaški, uradniški, novinarski jezik, sploh na tehnologični del našega slovarja, nij li vse polno in živo ilirskih izrazov? Kar je tedaj Vraz enim „skokom“ hotel doseči, k temu je naš narod „korakoma“ dolazil, in nikdo si ne more utajiti (in nij treba, da bi si), da se mi ne bi primikali Vrazovemu cilju. Zadovoljni bodimo, da se! Kajti treba, res treba nam je oživljenja v književnem oziru in pa naslombe na bližnja narečja; a to se čisto prirodno vrši, rekel bi skoro, proti našej lastnej volji, vsaj proti volji mnogih, ki te potrebnosti ne previdajo. Razpor med prvakoma naše zlate poetične dobe, med Preširnom in Vrazom, je torej zdaj v resnici toliko kakor poravnán, in mi smemo z mirnim duhom kot prešlo in preteklo smatrati ono borbo naših najduhovitejših dveh književnikov. Vsakako pak je in ostane zanimivo vsakemu smotritelju našega duševnega gibanja, gledati to prikazen v svojem prvem pojavu, ki pa je bil mnogo strastnejši, nego bi si človek s početka le mislil. Le naj se na ostri, sarkastični slog pazi, v kojem Preširen (v znanej zabavljici „Narobe Katón“ str. 113 njegovih Poezij) tako viharno napada Vraza! Ono pismo nam dovolj razjasnjuje to Preširново (patriotično) razjarjenost; patriotično pravim, kajti oba naša prvaka sta iz ljubezni do svojih načel, ne iz osebnega mrženja tako odločno se bojevala. —

Kar nam g. Bleiweis na koncu svojega sestavka pripoveduje, je manje zanimivo, razve da nam dela pokazuje, iz katerih se vidi, kakó je Preširen „bil vsem vir, pri katerem so iskali sveta in poduka v slovstvenih zadevah“ (str. 179).

Vsakako je g. Bleiweis našej književnosti z objavljenjem tako zvane „literarne zapuščine“ Preširnovne ne malo uslugo storil; zahvala za dopolnjenje te „zapuščine“ pak čaka šče svojega prejemnika.

Drobnost.

J. P.

Podmorski prerov.

V lanskej „Zori“ (str. 122) smo uže omenili prevažnega podrova, ki ima pod kanalom La Manche-om Angležko z Evropo trdneje zvezati in železnični promet z Anglijo neposreden storiti. Bolj natankih podatkov o izvršitvi tega dela je ponudil francoski inženir Lavalley v posebnej spominskej knjigi, ktero je znani strokovnjak Ferdo Lesseps francoskej „akademiji znanostij“ predložil.

Načrt prerova je izdelal Anglež John Hawkshaw. Kraji, ktere bode prerov vezal, so: na francoskej strani med Sangette-om in Calais-om, na angležkej vztočno od Dovera ležeči prostor v St. Margareth-nej luki.

Njega dolžina ima iznašati 34 kilom. ali okoli 5 nemških milj.

Draga (cesta) tega prerova ne bode ravna, nego tako zbočena, da bode sredi kanala najviša, na obé strani pak do neke določene točke položna. Pri sredi bode oddaljenost prerova do morskega dna iznašala 125 met., skoro toliko, kolikor je zvonik sv. Štefana v Beču do polovice visok. Da bode draga od sredine pota proti obaloma viseča, potrebno je zavoljo vode, ki se utegne tu pod zemljo stekati, da se ima kam odcejati. Voda se bode namreč od srede do početkov morskega prerova po jarkih v posebne jame stekala in odtod po sesalkah izžepavala.

Do morskega prerova pak bodo vodili razni zemski prerovi, da se železnica prenglo v niz ne spusti. Vsaka večih tja vodečih železnic bode imela svojih „suhih“ prerovov do morskega.

Imenitno vprašanje za prekopavanje tega prerova dela bojazen pred morsko vodo: da-li ne bode zemljišče podmorsko vodo prepuščalo? — A tudi to je toliko kakor rešeno po premnogih poskusih. V ta namen so se vse plasti podmorskoga zemljišča natanko preiskavale in se našlo, da ide z ene morske strani do druge, baš tam, kamor ima železnica priti, debela plast vodo ne prepuščajoče „sive krede.“ Tako se tedaj tudi prejedanja vode nij bāti. Izračunilo se je namreč, da izmed vseh 34 kilom. gotovo svojih 28 pojde skoz to kredo; a preiskavanje ob ostalih 6 kilom. traje šče naprej, in izhod tega nij več dvomen.

In nazadnje se je uže izračunilo, da bode ta podmorska železnica tudi dobiček nesla. Predpolagalo se je, da bi utegnolo vsako leto po 1 milijon pōtnikov to železnico upotrebljevati, plačujočih po 12 1/2 franka za prevožnjo. Ker stroški dela iznašajo 250 milj. frankov, tedaj bi po odbitih 2 1/2 milj. frank. za vsakoletni prometni razhod, vendar šče 10 milj. fr. za obrestjenje vložene glavnice preostajalo.

Takó se bi tedaj smel ta prerov z dobrimi nadejami v delo vzeti.